

Study of the Experiences of the Family Counselors of the Judiciary System to Identify the Effective Features of the Family Counseling in Reducing Family Disputes and Strengthening the Family

Somayeh Parsi Rad¹, Ebrahim Naeimi², Ali Bahadori
Jahromi³, Mohsen Ebrahimi⁴

1. Master of Family Counseling, Department of Counseling, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. sparsirad@gmail.com
2. (Corresponding Author), PhD of Counseling, Associate Professor, Department of Counseling, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. naeimi@atu.ac.ir
3. PhD of Public Law, Assistant Professor, Department of Public Law, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. a.bahadori.j@modares.ac.ir
4. PhD of Education and Training, Center for Lawyers, Official Experts and Family Counselors of the Judiciary, Deputy of Family Counselors, Tehran, Iran.

ABSTRACT

The article is taken from a master thesis

Received: 17/02/2024 - Accepted: 29/09/2024

Aim: The aim of this study was to investigate the experiences of the family counselors of the judiciary system to identify the effective features of the family counseling in reducing family disputes and strengthening the family. **Methods:** This was a phenomenological type of qualitative research. The participants in the research included 20 people (13 women and 7 men) who were family counselors at the judiciary system in several Iranian cities during 1399-1400 Persian calendar. Participants were selected using the purposeful sampling method according to the entry criteria. Sampling continued until saturation was reached. In order to analyze the data, first, the data were recorded and coded, then analyzed using Van Manen's interpretive phenomenological analysis method. **Results:** The findings of the research included 6 main themes and 33 sub-themes of counselors' experiences as effective therapeutic features. The main themes obtained include: goals pursued to reduce family disputes and strengthening the family, characteristics of counselors, facilitating and promoting measures of counseling alongside the court proceeding, failure of resistance in clients beside the court, interventions to achieve change in order to reduce family disputes and strengthen the family and the characteristics of the counseling location in order to increase the effectiveness of the counseling near the court. **Conclusion:** The results of this study indicated that the counselors of the judiciary system who have a lower divorce rate at the end of the counseling sessions and are more successful in solving family problems than their other colleagues, have personal characteristics and principles governing their meetings as such that it provides safe and favorable conditions for this group of clients and paves the way for raising issues, listening to them, and ultimately resolving their concerns.

Keywords: Experiences of the family counselors, Effective features of the counseling, Family disputes, Strengthening the family, Divorce

فصلنامه علمی پژوهش‌های مشاوره
انجمن مشاوره ایران
جلد ۲۳، شماره ۹۱، پاییز ۱۴۰۳
مقاله پژوهشی

e-issn:4018-2717

p-issn:400-2717X

DOI: 10.18502/qjcr.v23i91.16934

مطالعه تجارب مشاوران خانواده قوه قضائیه جهت شناسایی ویژگی‌های اثربخش مشاوره خانواده در کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده

سمیه پارس‌راد^۱، ابراهیم نعیمی^۲، علی بهادری جهرمی^۳، محسن ابراهیمی^۴

۱. کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، گروه مشاوره، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. sparsirad@gmail.com
۲. نویسنده مسئول، دکتری مشاوره، دانشیار، گروه مشاوره، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. naeimi@atu.ac.ir
۳. دکتری حقوق عمومی، استادیار، گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. a.bahadori.j@modares.ac.ir
۴. دکتری تعلیم و تربیت، مرکز وکلا، کارشناسان رسمی و مشاوران خانواده قوه قضائیه، معاونت مشاوران خانواده، تهران، ایران.

چکیده

مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد می‌باشد.

هدف: هدف این پژوهش بررسی تجارب مشاوران خانواده قوه قضائیه جهت شناسایی ویژگی‌های اثربخش مشاوره خانواده در کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده بود.
روش: این پژوهش کیفی و از نوع پدیدارشناسی بود. شرکت‌کنندگان در پژوهش شامل ۲۰ نفر (۱۳ زن و ۷ مرد) از مشاوران خانواده قوه قضائیه چند شهر ایران در سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بود. شرکت‌کنندگان به شیوه نمونه‌گیری هدفمند و براساس ملاک‌های ورود انتخاب شده و نمونه‌گیری تا رسیدن به اشباع ادامه یافت. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، در ابتدا داده‌ها ثبت و کدگذاری شده و سپس با استفاده از روش تحلیل پدیدارشناسی تفسیری ون‌منن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش شامل ۶ مضمون اصلی و ۳۳ مضمون فرعی از تجارب مشاوران به‌عنوان ویژگی‌های اثربخش درمانی بود. مضامین اصلی به‌دست آمده شامل: اهداف پیگیری‌شده جهت کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده، ویژگی‌های مشاور، اقدامات تسهیل‌گر و پیش‌برنده مشاوره کنارادگاه، شکست مقاومت در مراجعین کنارادگاه، مداخلات دستیابی به تغییر در جهت کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده و ویژگی‌های مکان مشاوره در جهت افزایش اثربخشی مشاوره‌های کنارادگاه بود.

نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشان داد مشاوران قوه قضائیه‌ای که نسبت به سایر همکاران خویش در کار با مراجعین متقاضی طلاق، نرخ طلاق کمتری در پایان جلسات مشاوره داشته و در حل و فصل کردن مشکلات خانواده موفقیت بیشتری کسب می‌کنند، ویژگی‌های شخصی و اصول حاکم بر جلسات آن‌ها به‌گونه‌ای بوده که شرایطی ایمن و مطلوب برای این دسته از مراجعین فراهم می‌کند و مسیر را برای طرح مسائل، شنیدن آن‌ها و در نهایت حل و فصل آن‌ها هموار می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: تجارب مشاوران خانواده، ویژگی‌های اثربخش مشاوره، اختلافات خانوادگی، تحکیم خانواده، طلاق.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۲۸ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۰۸

مقدمه

اولین شرط داشتن جامعه‌ای سالم و پویا، سلامت و پایداری خانواده است (حسن‌زاده، ۱۳۹۳). خانواده سالم، مناسب‌ترین فضا برای تأمین امنیت و آرامش روانی اعضا، پرورش نسل جدید، اجتماعی کردن و تربیت فرزندان و برآوردن نیازهای عاطفی انسان‌هاست (حسینی بهشتی، فرحبخش و فاتحی‌زاده، ۱۳۹۱). پژوهش‌های متعددی رابطه مستقیم بین عملکرد خانواده با پرورش ویژگی‌های ارزشمندی همچون عزت نفس (مرادفرموخر و افلاکی فرد، ۱۳۹۵)، مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی (زارع و محمدزاده، ۱۳۹۸) و شادکامی (صالح‌زاده، فلاحی و رحیمی، ۱۳۹۵) را نشان می‌دهند. فایده خانواده در ایجاد انسان‌های سالم از لحاظ معنوی و فکری و روانی، یک کارکرد منحصر به فرد برای خانواده است که هیچ نهادی نمی‌تواند جای آن را بگیرد (بانکی پورفرد، ۱۳۹۷).

با وجود تمام ارتباطات سالمی که می‌تواند در چارچوب خانواده برقرار باشد، زمانی فرا می‌رسد که اعضای خانواده نسبت به یکدیگر روابط سالم و درستی برقرار نمی‌کنند و پایه‌های اساسی زندگی خانوادگی دچار تزلزل و بحران می‌شود (هیلی^۱، ۱۹۶۳، ثنایی، ۱۳۹۸). برقراری فضای ناسالم و آشفته در خانواده، منجر به ایجاد، رشد و تداوم آسیب‌های اجتماعی و روانی بلندمدت برای افراد جامعه می‌گردد (والش^۲، ۲۰۰۰). طلاق با پیامدهای منفی همچون اندوه و فشارهای روانی، مشکلات اقتصادی، احساس عدم امنیت اجتماعی، افزایش پرخاشگری و ناسازگاری اجتماعی فرزندان و افزایش بزهکاری (روشنی، تافته و خسروی، ۱۳۹۸)، از دست رفتن هویت و عزت نفس، اختلال در عملکرد خانواده و فرزندپروری و گرایش به مصرف مواد مخدر (نامبی، اندلوی و چنگالا^۳،

1. Haily
2. Walsh
3. Ngambi, Ndhlovu, & Changala

۲۰۲۳) همراه است. در نگاه بین نسلی، مشکلات زناشویی و پریشانی در روابط نزدیک به فرزندان والدین مطلقه نیز انتقال می‌یابد (قاسمی ارگنه، اعتمادی، فاتحی‌زاده، ۱۴۰۱). طلاق پدیده‌ای پایان‌ناپذیر در جوامع بشری است (امنگ و اتنگ^۱، ۲۰۲۲). همواره و در هر جامعه‌ای خانواده‌هایی وجود دارند که در حل مسائل خود ناتوان هستند و درگیر چالش‌های جدی شده‌اند. گاهی این تنش‌ها به حدی می‌رسند که منجر به جدایی عاطفی و به دنبال آن جدایی کامل و طلاق می‌شوند (لانگ و یانگ^۲، ۲۰۰۷، نظری، خدادادی، اسدی و همکاران، ۱۳۹۸). در بسیاری موارد ناکامی در زندگی مشترک ناشی از عدم توانایی زوج‌ها یا بی‌اطلاعی ایشان از برخورد واقع بینانه با مسائل می‌باشد (علیمردانی، باغبان، فاتحی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۹).

اینجاست که نقش نهادهای فعال در حفاظت از خانواده اهمیت می‌یابد. برخی پژوهش‌ها به بررسی اثربخشی عملکرد نهاد مشاوره خانواده قوه قضائیه پرداخته‌اند. از آن جمله نتایج پژوهش باغبان شمیرانی (۱۴۰۲) مؤید آن بود که اگرچه اجرای طرح مشاوره اجباری قبل از طلاق اثربخشی معناداری در ایجاد سازش و تفاهم اولیه بین زوج‌ها دارد، اما به تنهایی نمی‌تواند آمار طلاق را کاهش دهد و اجرای آن در کنار دیگر طرح‌های مکمل ضروری است. اکبری، شریعتمدار، فرحبخش و همکاران (۱۴۰۱) پس از یک مطالعه کیفی در مراکز مداخله در بحران استان سمنان، به طراحی مدل صلاحیت‌های حرفه‌ای مشاوران طلاق مراکز مداخله در بحران پرداختند. محمدتقی‌زاده (۱۳۹۹) مشاوره‌های اجباری کنارادگاه‌ها را در حل مسئله زوج‌ها ناتوان یافت. بیگدلی، فرحبخش، سلیمی بجستانی و همکاران (۱۳۹۹) اثربخشی این مشاوره‌ها را کمتر از ۵ درصد گزارش داده‌اند و با تمرکز بر شناسایی ضعف‌های عملکرد مشاوران طلاق، اقدام به تدوین الگوی آموزش به ایشان نموده‌اند. خاکی، فرحبخش، معتمدی و همکاران (۱۳۹۶) مشاوره‌های پیش از طلاق سازمان بهزیستی را فاقد اثربخشی مطلوب در دستیابی به

صلح و سازش دانستند. نتایج این پژوهش‌ها نشان از وجود چالش‌های فراوان بر سر راه اثربخشی مشاوره‌های کناردادگاه دارد.

پژوهش‌های متعددی پیرامون اثربخشی رویکردهای نظری بر کاهش تعارضات زوجی با اجرای مدل‌های درمانی مشخص انجام شده‌اند. اما به شناسایی ویژگی‌های اثربخشی مشاوره‌های اجراشده توسط درمانگرانی با رویکردهای مختلف و در بافت طبیعی و بدون دستکاری، که موضوع این پژوهش است نپرداخته‌اند. مطالعه اثربخشی مشاوره به زوج‌ها ی متعارض با زوج درمانی تلفیقی مبتنی بر پذیرش و تعهد و طرح‌واره درمانی (محمدی تیله‌نویی، رحمانی و شیرودی، ۱۴۰۲)، مداخله عقلانی-هیجانی (اده و اوککه^۱، ۲۰۲۴)، خانواده درمانی بافت‌نگر و ساختاری (فرازی، نامنی، نجات و همکاران، ۱۴۰۱)، الگوی مداخله مددکاری اجتماعی در طلاق (باقری، اله‌یاری و فاتحی، ۱۳۹۹)، رویکردهای پذیرش و تعهد (یوسفی، کریمی‌پور و عزیزی، ۱۳۹۶)، راه‌حل محور (مجرد، قمری‌گیوی و کیانی، ۱۳۹۸)، شناخت درمانی گروهی (عسکری، قره‌داغی و شیرزادی، ۱۳۹۴)، گشتالت درمانگری و معنادرمانگری (یوسفی و کیانی، ۱۳۹۱) از آن جمله‌اند.

اغلب مراجعان مراکز مشاوره قوه قضائیه افرادی هستند که نه به منظور مشاوره روان‌شناختی، بلکه برای رسیدگی قضایی مراجعه کرده‌اند و سیستم قضایی آن‌ها را با الزام قانونی به این مراکز مشاوره ارجاع می‌دهد؛ مراجعینی که با ارجاع قضایی نزد مشاور می‌روند، شرایط ویژه‌ای از جهت مقاومت یا اثرپذیری از مشاوره دارند (ولفل و پاترسون^۲، ۲۰۰۵، سلیمانیان و نظری، ۱۳۹۸). لذا بررسی اثربخشی این نهاد متفاوت از بررسی اثربخشی نهادهایی است که از یک طرف به مراجعینی مشاوره می‌دهند که اغلب با میل خود و حتی در جهت رفع این تعارضات مراجعه می‌کنند و از طرف دیگر با محدودیت زمانی برای حصول نتیجه و اعلام نظر به مراجع ذیربط مواجه نیستند. دوگال، سریرام و

1. Ede & Okeke

2. Welfel, & Patterson

جین^۱ (۲۰۱۸) در مطالعه روند مشاوره در دادگاه‌های خانواده هند، و اسمیت و گریگ^۲ (۲۰۲۴) در پژوهش پیرامون مشاوره با زوج‌های درگیر طلاق با تعارضات شدید به این تفاوت توجه داشته‌اند. ایشان با توصیف پیچیدگی‌ها و حوزه‌های مورد توجه در چنین مشاوره‌هایی، به شناسایی فرایندهای اصلی و مداخلات حیاتی مشاوره با چنین مراجعانی پرداخته‌اند.

براساس ادبیات پژوهش، مطالعه تجارب زیسته مشاوران خانواده توانمند در مراکز مشاوره قوه قضائیه برای شناسایی ویژگی‌های مشاوره‌ای اثربخش با زوج‌های متقاضی طلاق در پژوهش‌های انجام شده در ایران مغفول مانده است و عمدتاً یا تنها به مطالعه تجارب مراجعان پرداخته‌اند (باغبان شمیرانی، ۱۴۰۲؛ محمدتقی‌زاده، ۱۳۹۹؛ خاکی و همکاران، ۱۳۹۶؛ فرحبخش، خاکی و معتمدی، ۱۳۹۶) یا بر شناسایی ضعف‌های مشاوران به منظور طراحی مدل‌های توانمندسازی ایشان توجه نموده‌اند (بیگدلی و همکاران، ۱۳۹۹). در مواردی نیز جامعه مورد مطالعه آن‌ها به بافت جغرافیایی خاصی محدود بوده است (اکبری و همکاران، ۱۴۰۱). اما پژوهش حاضر بر مطالعه تجارب زیسته مشاوران توانمند مناطق مختلف کشور متمرکز است.

بدیهی است کارآمد بودن روش افتراقی رسیدگی به دعاوی خانوادگی از جهت تأثیری که می‌تواند بر تحکیم خانواده‌ها و کاهش آمار طلاق و نیز کاهش بار دادگاه‌های خانواده بگذارد، ارتباط تنگاتنگی با اثربخش بودن مشاوره ارائه شده در مراکز مشاوره کنار دادگاه‌های خانواده دارد. در نتیجه این پژوهش به دنبال مطالعه این موضوع است که براساس تجارب مشاوران خانواده قوه قضائیه ویژگی‌های مشاوره‌ای اثربخش در جهت تحکیم خانواده و کاهش اختلافات خانوادگی مراجعین متقاضی طلاق چیست؟

روش

این پژوهش، یک پژوهش کیفی بوده که با طرح پدیدارشناسی تفسیری اجرا شد. روش پدیدارشناسی مناسب‌ترین روش برای مطالعه حوزه‌های اکتشافی و تجارب افراد از پدیده‌های مبهم و نامشخص است. براساس هدف پژوهش مبنی بر مطالعه تجارب مشاوران خانواده قوه قضائیه، جامعه مورد مطالعه این پژوهش مشاوران خانواده عضو مرکز وکلا، کارشناسان و مشاوران خانواده قوه قضائیه و یا مشاورانی که در راستای تبصره ماده ۱۶ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱ با سازمان بهزیستی همکاری داشتند بود. از این جامعه فهرستی از مشاوران که در بازه زمانی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۹ فعالیت داشتند به شیوه نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. ملاک اتمام نمونه‌گیری رسیدن به اشباع بوده که پس از انجام ۲۰ مصاحبه حاصل شد. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل: مشاوران خانواده‌ای که ۳ سال و بیشتر سابقه همکاری با قوه قضائیه و یا سازمان بهزیستی در راستای قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱ داشتند و دانش آموخته سطح کارشناسی ارشد و بالاتر در رشته‌های روان‌شناسی یا مشاوره بودند و بنابر اعلام معاونت مشاوران خانواده قوه قضائیه، به میزان ۱۴ درصد و بالاتر از پرونده‌های ارجاعی به ایشان به صلح و سازش ختم شده بود.

در این پژوهش مشارکت‌کنندگان و پژوهش‌گر به‌عنوان ابزار جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل داده‌های پژوهش محسوب می‌شوند. از آن جایی که این پژوهش از نوع پدیدارشناسی بود، سؤالات پژوهش از طریق مصاحبه با سؤالات بازپاسخ از مشارکت‌کنندگان پرسیده شده و پاسخ‌های آن‌ها با جزئیات کامل ثبت گردید. گردآوری داده‌ها با روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام شد. مصاحبه‌گر سعی کرد سؤالات را به نحوی خنثی مطرح کند و از تحمیل نظر خود به مصاحبه‌شوندگان خودداری نماید. طی مصاحبه تعداد محدودی سؤالات بازپاسخ و کلی تعیین شده براساس موضوع و هدف پژوهش از مشارکت‌کنندگان پرسیده شد و مشارکت‌کنندگان می‌توانستند هرگونه که می‌خواهند به این سؤالات پاسخ دهند. توالی و نحوه پرسیدن سؤالات به تناسب

پاسخ‌های مشارکت‌کننده و با هدف کسب اطلاعات عمیق در هر مصاحبه پیش‌رفت. در صورت نیاز در پایان سؤالات با پرسش‌های موشکافانه از مشارکت‌کننده خواسته شد توضیح بیشتری بدهد. هر مصاحبه بین ۴۵ تا ۹۰ دقیقه طول کشید. مصاحبه‌ها با دادن اطمینان خاطر نسبت به محرمانه بودن مشخصات و با کسب رضایت مصاحبه‌شوندگان، ضبط شدند. پس از اتمام مصاحبه، متن آن از فایل صوتی بر روی فایل نوشتاری پیاده‌سازی شد. مصاحبه‌ها تا اشیاع داده‌ها ادامه یافت و پس از تکراری شدن داده‌ها در دو مصاحبه آخر، اجرای این مرحله با ۲۰ مصاحبه تکمیل شد.

از آنجاکه این پژوهش با روش پدیدارشناسی تفسیری انجام شد، از روش ون‌منن (تحلیل درون مایه‌ای) برای تحلیل داده‌ها استفاده شد که از سه رویکرد کل‌نگر، انتخابی و جزءنگر استفاده می‌کند (ون‌منن، ۲۰۰۶). در مرحله نخست فایل صوتی هر یک از مصاحبه‌ها با دقت شنیده و مکتوب شد. سپس کل متن چندبار خوانده شد و مفهوم اولیه و برداشت کلی از آن به صورت بیانیه‌ای توصیفی نوشته شد (رویکرد کل‌نگر). در مرحله بعد ضمن توجه به تک‌تک جمله‌ها و یا دسته‌ای از جملات، به دنبال پاسخ به این سؤال که این جمله یا این گروه از جملات چه چیزی را درباره پدیده یا تجربه مربوط به آن می‌تواند توصیف کند، جملاتی که بیانگر بخش اساسی ادراک مشارکت‌کننده بودند مشخص شدند و مرتبط بودن معانی به دست آمده با جملات اصلی بررسی شد تا نسبت به صحت ارتباط آن‌ها اطمینان حاصل شود (رویکرد جزءنگر یا خط به خط). در نهایت، پس از چندین بار خواندن متن، جملات و عباراتی که در روشن کردن پدیده مورد نظر کاربرد داشتند انتخاب شدند (رویکرد انتخابی). به منظور استخراج مضامین اصلی، داده‌های مشابه با هم ادغام شدند و فرایند تقلیل داده‌ها صورت گرفت و در نهایت تم‌های استخراج شده طبقه‌بندی شدند. به منظور اعتباربخشی و اعتمادبخشی به داده‌ها از چهار شاخص اعتبار گوبا و لینکولن^۱ (۱۹۸۹) شامل قابلیت اعتبار، انتقال پذیری، قابلیت اعتماد و قابلیت تأیید استفاده شد: منظور از قابلیت اعتبار، میزان

1. Guba, & Lincoln

بازنمایی مطلوب از ساختار و معنی پدیده مورد نظر است. لذا حداقل ملاک ورود به مصاحبه همکاری بیش از ۳ سال به عنوان مشاور خانواده قوه قضاییه و تأیید مرکز مشاوران قوه قضاییه نسبت به اثربخشی بالاتر از میانگین بود. انتقال پذیری حاکی از میزان تعمیم پذیری یافته‌های پژوهش به محیط‌های دیگر است. در پدیدارشناسی پژوهشگر باید مجموعه داده‌ها و توصیفات متنی خود را چنان کامل و غنی عرضه کند که بتوان آن را با ادبیات نظری گذشته تطبیق داد و پژوهشگران دیگر بتوانند درباره قابلیت انتقال این یافته‌ها به محیط‌های دیگر قضاوت کنند. لذا پژوهشگر تلاش کرد با عرضه کامل یافته‌ها این مهم را محقق سازد. قابلیت اعتماد به انسجام فرایندهای درونی و چگونگی بررسی شرایط متغیر پدیده توسط پژوهشگر دلالت دارد. به این منظور سه تن از اساتید آشنا به مبحث پژوهش، مراحل پژوهش را بازنگری و نتایج را تأیید کردند. قابلیت تأیید بیان می‌کند که سایر افرادی که پژوهش را مطالعه و یا بررسی می‌کنند تا چه حد یافته‌های آن را تأیید می‌کنند. برای دستیابی به قابلیت تأیید، داده‌ها، تفسیرها و یافته‌های پژوهش با نگاهی به مطالعات پیشین چندین بار مرور و بازبینی شده‌اند تا سایر پژوهشگران بتوانند تجارب مشارکت‌کنندگان را درک نمایند.

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، تعداد ۱۳ زن و ۷ مرد که براساس ملاک‌های مشخص شده جزو مشاوران خانواده مؤثر قوه قضاییه محسوب می‌شدند در مصاحبه شرکت کردند در بازه سنی ۳۸ تا ۶۸ سال قرار داشتند. سابقه فعالیت حرفه‌ای آن‌ها بین ۹ تا ۳۰ سال بوده و سابقه فعالیت آن‌ها در کنار دادگاه نیز بین ۳ تا ۸ سال بود. تحصیلات ۱۵ نفر از مشارکت‌کنندگان در سطح دکتری و ۵ نفر در سطح کارشناسی ارشد بودند. همچنین مشارکت‌کنندگان از شهرهای تهران، شیراز، اصفهان، کرج، زنجان، اراک و کرمانشاه بودند.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت شناختی مشارکت کنندگان

شهر محل فعالیت	تحصیلات	مدت مشاوره کنار دادگاه	مدت سابقه مشاوره	سن	جنسیت	کد مشارکت کننده
اراک	دکتری مشاوره	۷	۱۵	۳۸	زن	۱
تهران	کارشناسی ارشد مشاوره	۳	۱۵	۵۸	زن	۲
شیراز	دکتری روان شناسی	۸	۲۶	۴۸	مرد	۳
تهران	کارشناسی ارشد روان شناسی	۷	۱۵	۴۳	مرد	۴
تهران	کارشناسی ارشد مشاوره	۸	۱۲	۳۸	زن	۵
شیراز	دکتری مشاوره	۷	۹	۳۸	زن	۶
شیراز	کارشناسی ارشد مشاوره	۸	۲۶	۴۸	زن	۷
تهران	دکتری روان شناسی	۷	۱۴	۴۱	زن	۸
شیراز	دکتری مشاوره خانواده	۷	۳۲	۵۴	مرد	۹
اصفهان	دکتری مشاوره	۸	۱۶	۴۲	زن	۱۰
زنجان	دکتری روان شناسی	۳	۱۴	۴۲	زن	۱۱
شیراز	کارشناسی ارشد مشاوره	۸	۳۰	۶۸	مرد	۱۲
کرج	دکتری مشاوره	۵	۹	۴۹	زن	۱۳
کرمانشاه	دکتری روان شناسی	۶	۱۰	۴۰	زن	۱۴
شیراز	دکتری روان شناسی	۸	۲۹	۵۸	مرد	۱۵
تهران	دکتری روان شناسی	۳	۶	۵۴	زن	۱۶
تهران	دکتری روان شناسی	-	۲۰	۴۶	زن	۱۷
شیراز	کارشناسی ارشد روان شناسی	۷	۱۷	۴۹	زن	۱۸
تهران	دکتری مشاوره	-	۲۸	۶۵	مرد	۱۹
تهران	دکتری مشاوره	۳	۱۲	۳۹	مرد	۲۰

یافته‌ها

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، با استفاده از روش تحلیل تفسیری ون‌منن، در زمینه ویژگی‌های اثربخش در کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده ۶ مضمون اصلی و ۳۳ مضمون فرعی از تحلیل داده‌ها به دست آمده که هر طبقه به صورت جداگانه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۲. نمونه مقوله‌ها و کدهای استخراج شده

مضامین اصلی	مضامین فرعی	مفاهیم و کدها
اهداف پیگیری شده جهت کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده	برقراری سازش و مصالحه	سازش اولیه سازش نهفته
	کمک به تصمیم‌گیری شفاف	رهایی از دوسوگرایی و تردیدها دوری از تصمیم‌های هیجان‌زده کمک به تصمیم‌گیری آگاهانه ایجاد انگیزه درمان قبل از طلاق
	اهداف عاطفی	آرام‌سازی در فرایند دعوی طلاق تسهیل تخلیه هیجانی و کاهش اضطراب مدیریت بحران
	کاهش آسیب‌ها	آسیب کمتر زوج‌ها در جریان طلاق آسیب کمتر فرزندان پس از طلاق ایجاد سازگاری برای پس از طلاق درمان مسائل حل نشده فردی موفقیت در ازدواج دوم
	ارتقابخشی	خودشناسی بهتر والدگری سازنده‌تر رشد یافتگی ثبات بخشی و بهبود رابطه زوجی استفاده از مشاوره در سایر عرصه‌های زندگی
ویژگی‌های مشاوران	ویژگی‌های حرفه‌ای	مستقل بودن در حوزه اداری و حرفه‌ای مستقل بودن از مراجع خنثی نبودن نسبت به حفظ ازدواج

مفاهیم و کدها	مضامین فرعی	مضامین اصلی
<p>حضور فراتر از چارچوب تکالیف قانونی گرایش به امور خیرانه رهنمودی بودن با مراجع متقاضی طلاق مراقبت از خودکارآمدی مراجع نگاه سیستمی به ارتباط اعضای خانواده به کارگیری رویکرد و مداخلات به تناسب مراجع</p>		
	<p>ویژگی های شخصی خستگی ناپذیری عشق به کار تلاش و انگیزه بالا بردباری و تحمل بالا امیدواری و امیدبخشی منش سازگارانه ادیبات سازنده پختگی در ظاهر و رفتار داشتن انگیزه های درونی و غیرمادی تعهد به جامعه اعتقاد به قداست ازدواج</p>	
<p>نشستن در موضع مقتدرانه در ابتدای جلسه با کیس های تنش زا و جابجایی پس از آرام شدن اعتمادسازی با معرفی سابقه توانایی های مشاور</p>	<p>ایجاد رابطه حسنه</p>	<p>اقدامات تسهیل گر و پیش برنده مشاوره کناردادگاه</p>
<p>پذیرایی از مراجع همچون میهمان احترام به حضور مراجع در جلسه پذیرش داشتن در قبال حملات مراجع همزمان شدن با مراجع حفظ بی طرفی ممانعت از پرونده سازی و مقصرپنداری بازیابی آرامش خود در بین جلسات حذف عوامل مخمل توجه</p>		

مفاهیم و کدها	مضامین فرعی	مضامین اصلی
شناسایی مساله اصلی شناسایی الگوی ارتباطی شناسایی عوامل تداوم بخش مساله بررسی کیفیت رابطه زوجی ارزیابی نوع و شدت تعارض شناسایی ریشه‌های تحولی مسائل شناسایی ویژگی‌های شخصیتی زوج‌ها شناسایی نیازهای مراجع شناسایی ارزش‌های شخصی شناسایی ارزش‌های خرده فرهنگ حاکم بر زوج‌ها	محورهای تشخیص و ارزیابی	
بررسی منابع حمایتی خانم در صورت جدایی بررسی آسیب‌های طلاق و یا ادامه زندگی مشترک ارزیابی برنامه فرد برای بعد از طلاق		
احتمال آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی بیشتر در صورت ماندن ایجاب کردن مصالح فرزندان احتمال خطرات جانی در صورت باقی ماندن در ازدواج اختلال‌های عمیق	برآورد موارد ارجحیت عدم سازش بر سازش یافتگی	
تأکید بر آزادی زوج‌ها در تصمیم‌گیری اشاره به امکان بازگشت به گزینه طلاق سازش و همدلی با مقاومت مراجع فنون اضدادی پرداختن به اطلاعات دموگرافیک در آغاز مشاوره	برداشتن فشار از مراجع	شکست مقاومت در مراجعین کناردادگاه
اشاره به مفید بودن مشاوره به طور کلی قانون گل خورده کمتر تمرکز بر نیاز مراجع استفاده از سوالات بازپاسخ	ترغیب مراجع به همراهی با فرایند مشاوره	

مضامین اصلی	مضامین فرعی	مفاهیم و کدها
	مواجهه دادن با پیامدها	مواجهه کردن زوج‌ها با پیامدهای مقاومت
	رفع بدبینی مراجع به مشاوره کنرادادگاه	مواجهه کردن زوج‌ها با پیامدهای عدم درمان گذشته
		گذاشتن مسئولیت عدم تغییر بر عهده مراجع
		تبیین رسالت مشاوره کنرادادگاه
		اشاره به الزام قانونی
		اشاره به هزینه پایین این مشاوره در مقایسه با سایر مراکز
مداخلات دستیابی به تغییر در جهت کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده	روشن کردن جوانب تصمیم به طلاق برای زوج‌ها	بررسی منابع حمایتی اقتصادی، اجتماعی، عاطفی و جنسی زوج
		بررسی سود و زیان طلاق برای طرفین رابطه
		به تصویرکشیدن وضعیت فرد بعد از طلاق
	ایجاد فضای امیدواری و کاهش درماندگی	حذف رفتارهای مخرب و آزاردهنده زوجها
		القاء امیدواری به ازدواج
		یادآوری خاطرات لذت بخش زوجی
		تکلیف انجام رفتارهای سازنده
	ایجاد فضای بازاندیشی در تصمیم	به تعویق انداختن و زمان خریدن
		تحلیل مسئله و گفتگو با یک کمک-مشاور در حضور مراجع
		تکلیف اجرای مصاحبه با افراد طلاق گرفته و گزارش یافته‌ها
		دعوت از مراجع متقاضی طلاق در گروه‌های پیگیری افراد طلاق گرفته
		معرفی فیلم مرتبط با مسئله مراجع به کارگیری استعاره
	ارائه اطلاعات در مورد پیامدهای طلاق	اشاره به وضعیت فرزندان پس از طلاق
		اشاره به آسیب‌های فردی و خانوادگی پس از طلاق
		اشاره به آسیب‌های اجتماعی طلاق

مفاهیم و کدها	مضامین فرعی	مضامین اصلی
تمرکز بر مسئولیت به جای تقصیر نشان دادن سهم فردی در وضعیت رابطه اشاره به نقش فرد در نارضایتی جنسی در رابطه نشان دادن چرخه معیوب پیدا کردن راه‌های ممکن دیگر با کمک خود مراجع	توجه دادن به سهم فرد در مساله	
برچسب‌زدایی پرزنگ کردن نکات مثبت همسر توجه دادن به تفاوت‌های فردی تبیین منشأ رفتار آزاردهنده همسر در روابط اولیه تبیین منشأ رفتار آزاردهنده همسر در باورهای فرهنگی و قومیتی	تغییر نوع نگاه به همسر	
تخلیه هیجان عینی‌سازی انتظارات زوج‌ها از یکدیگر فراهم کردن فضای گفتگوی شفاف زوج‌ها با یکدیگر	ایجاد فضای مذاکره زوج‌ها با یکدیگر	
بازسازی شناختی نامیدی خلاق معنادادن به دردها و رنج‌های زندگی تمرکز بر ارزش‌ها	قابل‌پذیرش کردن مساله برای مراجع	
دعوت از خانواده‌ها برای کمک گرفتن از زبان مشترک دعوت از خانواده‌ها برای کمک گرفتن در شناسایی عوامل تداوم‌بخش مساله دعوت از خانواده‌ها برای کمک گرفتن از قدرت نفوذ ریش‌سفیدها گفتگو با خانواده‌های مداخله‌گر برای مرزبندی مجدد در زیرسیستم‌ها	استفاده از ظرفیت‌های خانوادگی	

مفاهیم و کدها	مضامین فرعی	مضامین اصلی
گفتگو با فرزندان مشوق طلاق برای مرزبندی مجدد در زیرسیستم‌ها		
فعال کردن فرزندان برای مثلث‌زدایی و خنثی کردن یارکشی‌ها		
ارجاع به سازمان‌های مرتبط با اعتیاد	استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی	
مصاحبه انگیزشی	مداخلات مبتنی بر	
تعمیم دادن فواید مشاوره	ترغیب به ادامه درمان	
پرداختن به ترس مراجع از شکست مجدد اقدامات	پایدار	
ممانعت از شتاب‌زدگی در تصمیم به زوج‌درمانی		
دادن نگاه واقع‌بینانه در مورد سختی‌ها و فواید زوج‌درمانی		
کاهش هزینه‌های مالی مشاوره تخصصی مشاوره تلفنی رایگان		
تقویت تاب‌آوری	مداخلات مبتنی بر	
تقویت روحیه صبر و گذشت	استفاده از ظرفیت‌های فردی	
تشویق خانم به توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی		
تقویت خودکارآمدی مراجع با فعال کردن منابع درونی او		
برنامه‌های عملی براساس گزاره‌های معنوی و دینی		
شناسایی و درمان مسائل فردی		
افزایش مسئولیت‌پذیری عاطفی		
افزایش مسئولیت‌پذیری در اجرای تکالیف		
کمک به استقلال روان‌شناختی فرد		

مفاهیم و کدها	مضامین فرعی	مضامین اصلی
مرور دستاوردهای زندگی زوجی بررسی ارزش سرمایه‌های آورده‌شده به زندگی زوجی	مداخلات مبتنی بر استفاده از ظرفیت‌های زوجی	
فعال کردن منابع حمایتی معنوی خانواده‌ها فعال کردن منابع حمایتی اقتصادی خانواده‌ها	مداخلات مبتنی بر فعال کردن منابع حمایتی خانوادگی	
حفظ ارتباط تلفنی با مراجعین پیگیری پس از سازش پیگیری بعد از طلاق به صورت گروهی برای کمک به حل مسائل فردی و خانوادگی آموزش مهارت‌های ارتباطی صرفاً به زوج‌ها با مشکلات ارتباطی گروه‌درمانی برای مراجعین تعارض زوجی (غیر از خیانت، اعتیاد و دارای اختلالات روانی) استقبال از بازگشت به مشاوره	مداخلات مبتنی بر استفاده از ظرفیت‌های مشاوران	
یاری در تشخیص و فرضیه‌سازی یاری در همدلی نیروی انسانی یاریگر و پذیرا	ویژگی‌های یاریگر درمان	ویژگی‌های مکان مشاوره در جهت افزایش اثربخشی مشاوره‌های کنارادگاه
بهداشت محیط دکوراسیون صمیمی و راحت فضای مناسب کودک امکانات پذیرایی از مراجع امکانات پذیرایی از مشاور	ویژگی‌های آرامش‌بخش مکان مشاوره	
بیرون نرفتن صدا مکان نگهداری محرمانه اطلاعات تامین امنیت مشاوران	ویژگی‌های امنیت‌بخش	
امکان ادامه جلسات مشاوره برای سطوح بالاتر اقتصادی بهره‌مندی از وکیل و متغیرهای مزاحم اثربخشی در سطوح بالاتر اقتصادی	موقعیت اجتماعی و اقتصادی محل مشاوره	

اهداف پیگیری شده جهت کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده

اولین مضمون شناسایی شده، ناظر به اهدافی است که مشاوران خانواده در مراکز مشاوره کناردادگاه‌ها در راستای اهداف ایجاد این مراکز مدنظر داشته و آن‌ها را قابل دستیابی می‌دانستند. در پژوهش انجام شده، علاوه بر هدف دستیابی به صلح و سازش و کاهش اختلافات خانوادگی، اهدافی شناسایی شدند که نگاهی فراتر از منصرف کردن زوج‌ها از تصمیم به طلاق داشتند و در پی اثرات بلندمدت‌تر و ماندگارتر در وضعیت زندگی مراجعین بودند. این داده‌ها در دو عرصه جریان داشتند؛ نخست حالتی که زوج‌ها به سازش می‌رسند و فرایند مشاوره در پی تحکیم روابط و ماندگار ساختن تغییرات و ارتقا بخشیدن به کیفیت زندگی زوج و خانواده است؛ و دوم حالتی که زوج‌ها به هر دلیلی از یکدیگر جدا می‌شوند و خانواده یا خانواده‌های برجای مانده پس از جدایی، نیازمند توانمندسازی، سازگاری با وضعیت جدید و مراقبت در قبال آسیب‌پذیری‌های پس از طلاق هستند. به این ترتیب، زیرمضمون‌هایی که مضمون اصلی اهداف پیگیری شده را شکل داده‌اند عبارتند از: برقراری سازش و مصالحه، کمک به تصمیم‌گیری شفاف، اهداف عاطفی، کاهش آسیب‌ها و ارتقابخشی.

مشارکت‌کننده شماره ۹: ”هدف درمانگر آشکار کردن تقابل‌ها و ناهمخوانی‌های درون مراجع بود که اگر هم می‌خواد جدا بشه احساس کنه این تصمیم، تصمیم درستی و تناقضی در درونش نمونده باشه.“

مشارکت‌کننده شماره ۵: ”هدف اصلی ما اینه که یک تصمیم‌گیری خوب داشته باشن، می‌دونی! یعنی تصمیم شون تصمیم هیجانی نباشه، به خاطر دعوای یک ماه پیش نباشه، یک تصمیم قطعی باشه و طوری نباشه که بعدش پشیمون بشن از این قضیه.“

ویژگی‌های مشاور

این مضمون از شناسایی دو زیرمضمون شامل ویژگی‌های حرفه‌ای مشاوران و ویژگی‌های شخصی مشاوران استخراج شده است. یافته‌هایی که منبع استخراج این

دسته از مضامین بودند، به ویژگی‌هایی اشاره می‌کردند که برخورداری از آن‌ها برای اثربخشی خدمات مشاوره‌ای که در بافت مشاوره‌های کناردادگاه فعالیت می‌کند، اهمیت ویژه‌ای دارد. اگرچه وجود برخی از این ویژگی‌ها در تمامی مشاوران لازم است، اما بنابر اظهارات مشارکت‌کنندگان، نقش این ویژگی‌ها در اثربخش شدن مشاوره‌های مورد مطالعه، بسیار پررنگ‌تر از مشاوره با زوج‌ها با مراجعه غیراجباری است.

مشارکت‌کننده شماره ۱۷: «ما کاملاً خنثی نیستیم، طوری که زوج‌ها فکر کنند ازدواج ارزشی ندارد و یا مدافع بسیار شدیدی باشیم که با موضوع بلی - اما روبرو باشیم.»
مشارکت‌کننده شماره ۱۳: «چون با هیجان خیلی بالایی مراجعه می‌کنم و درمان‌های سیستمی اصلاً درمانگر محوره دیگه و وقتی که اکثراً اون‌ها درگیر هیجان‌ات خودشون هستن نمی‌تونن تصمیم‌گیرنده باشن و حتماً باید خود درمانگر جلسه رو با قاطعیت پیش ببره.»

اقدامات تسهیل‌گر و پیش‌برنده مشاوره در کناردادگاه

وقتی مشاور تصمیم به مشاوره با یک مراجع بی‌انگیزه و مخالف با روند مشاوره می‌گیرد، میزان موفقیت او به میزان توانایی در اعتمادسازی و ایجاد ارتباط، اجتناب از موضع‌گیری اخلاقی و اجتناب از مجبورکردن مراجع برای سازگاری با استانداردهای فکری فرد دیگر بستگی دارد. مضمون شناسایی شده با عنوان اقدامات تسهیل‌گر و پیش‌برنده مشاوره، اقداماتی را معرفی می‌کند که در حکم ریل‌گذاری برای تحقق مسیر اثربخشی مشاوره پیش‌ازطلاق هستند و از چهار زیرمضمون شامل ایجاد رابطه حسنه، ترغیب به ادامه درمان پایدار، محورهای تشخیص و ارزیابی مشاوران و برآورد موارد ارجحیت عدم سازش بر سازش‌یافتگی استخراج شده است.

مشارکت‌کننده شماره ۹: «باید بی طرف باشیم؛ واقعاً باید بی طرف باشیم. چون خیلی از مراجعینی که برای طلاق میان، اومدن که ما قضاوت شون کنیم و گاهی یادشون می‌ره و می‌گن آقای قاضی! بحث ائتلاف توی کیس‌های خانواده خیلی مسئله مهمیه. اگر به

یکی شون بیشتر نگاه کنی اون یکی یک فکر دیگه می کنه.“
مشارکت کننده شماره ۱۳: ”وقتی عصبانی هستن و میخوان طرف و تخریب کنن، خیلی مسائل شخصی رو می گن. من ایشونو به عنوان یک مراجع می پذیرم و خب میام نشون می دم یک جایی برای قضاوت این فرد نیست اینجا، بلکه ما میایم بررسی می کنیم که این مشکل چه مشکلاتی رو توی روابط ایجاد می کنه.“

شکست مقاومت در مراجعین کنار دادگاه

یکی از موضوعات مهمی که در رویکردهای درمانی مورد توجه است و به عنوان یک چالش در اثربخشی درمان تأثیر بسزایی دارد، پدیده مقاومت است. مقاومت عبارت است از سرسختی مراجع در جلسه مشاوره که مانع پیشرفت مشاوره به سوی اهداف تعیین شده و تحقق مشاوره اثربخش است و نشانه نارضایتی مراجع از موقعیت جلسه مشاوره است. همچنین مقاومت یک ویژگی در خانواده محسوب نمی شود، بلکه پدیده ای بین فردی است و عبارت است از کیفیت تعامل میان درمانگر و خانواده. مداخلات لازم برای شکستن مقاومت زوج های متقاضی طلاق در این پژوهش، از چهار زیرمضمون شامل برداشتن فشار و رهاسازی، ترغیب مراجع به همراهی با فرایند مشاوره، مواجهه دادن به او با پیامدها، و رفع بدبینی مراجع به مشاوره کنار دادگاه استخراج شد.
مشارکت کننده شماره ۸: ”این که فکر نکنن شما اصرار دارید که سازش کنن، این یک مقداری فشار رو از روشون برمی داره... وقتی که فشار برداشته می شه از روی زوج، احساس بهتری رو تجربه می کنن. اینکه اجبارتون نیست برای انتخاب راهی که من می گم. تصمیم بازم با خودتونه و من فقط قراره کمک تون کنم در این فرایند که به یک نتیجه معقول برسید.“

مشارکت کننده شماره ۱۰: ”بهترین حالت اینه که ما خانواده رو مجاب بکنیم و زوج ها رو به این حد از پذیرش برسونیم که این گزینه طلاق همیشه روی میزشون هست. یعنی به عنوان گزینه ای که همیشه می تونن بهش مراجعه بکنن و ازش استفاده بکنن هست.“

این می‌تونه یک مقدار به ما کمک بکنه که با ما همراهی و مساعدت بکنن.“

مداخلات دستیابی به تغییر در جهت اهداف (کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده)

این مضمون اصلی از ۱۳ مضمون فرعی به دست آمده است. این زیرمضامین عبارتند از: روشن کردن جوانب تصمیم طلاق برای زوج‌ها، ایجاد فضای امیدواری و کاهش درماندگی، ایجاد فضای بازاندیشی در تصمیم، ارائه اطلاعات درمورد پیامدهای طلاق، توجه دادن به سهم فرد در مسئله، تغییر نوع نگاه به همسر، ایجاد فضای مذاکره زوج‌ها با یکدیگر، قابل پذیرش کردن مسئله برای مراجع، فعال کردن ظرفیت‌های فردی، فعال کردن ظرفیت‌های زوجی، فعال کردن ظرفیت‌های خانوادگی، فعال کردن ظرفیت‌های اجتماعی و تحکیم و پیشگیری از بازگشت به بی‌ثباتی رابطه. تمامی مداخلات استخراج شده در راستای نیل به اهداف نهایی فرایند یعنی کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده بوده که خود می‌تواند تا حد زیادی باعث جلوگیری از طلاق شود.

مشارکت‌کننده شماره ۱۰: ”اگر که طرف حساب من زوجه باشه، می‌گم خانوم شما فرض کن جدا شدی. حالا بعد از این جدایی چه اتفاقی قراره برات بیفته؟ می‌خوام ببینم که بعد از جدایی پایگاه اجتماعی، اقتصادی، عاطفیش و جنسیش به چه ترتیبی داره مدیریت می‌شه. خیلی از خانم‌های ما نمی‌دونن بعدش توی چه شرایط اقتصادی نامناسب و پایگاه اجتماعی نامناسبی گیر می‌کنن.“

مشارکت‌کننده شماره ۷: ”من بهشون می‌گم چهل روز آخر زندگیتونه، توی منزل هم رعایت همو بکنین و حالا که می‌خواین جدا بشین، این چهل روز رو دیگه با خودتون عهد ببندید که توهین نکنین، جلوی بچه‌ها داد نزنین، دست بزَن نداشته باشین.“

ویژگی‌های فضای مشاوره در جهت افزایش اثربخشی مشاوره‌های کناردادگاه

جو امن و محرمانه برای مشاوره را می‌توان علاوه بر فضای روان‌شناختی در فضای فیزیکی مشاوره نیز مورد توجه قرار داد. نتایج این مطالعه نشان داد علاوه بر بافت روانی

فضای مشاوره، بافت فیزیکی آن نیز در افزایش اثربخشی مشاوره‌های خانواده کناردادگاه، قابل توجه است. ویژگی‌های فضای مشاوره که در جهت افزایش اثربخشی مشاوره‌های کناردادگاه شناسایی شد، از این چهار زیرمضمون استخراج شد: ویژگی‌های یاریگر درمان، ویژگی‌های آرامش‌بخش مکان مشاوره، ویژگی‌های امنیت‌بخش و درنهایت موقعیت اجتماعی و اقتصادی محل مشاوره.

مشارکت‌کننده شماره ۱۱: "محیطی که برای این مشاوره‌ها مناسبه یک محیط ساده که درگیری ذهنی خاصی ایجاد نکنه، نه اونقدری بزرگ شده باشه که احساس کنه نمی‌تونه با اون محیط رابطه بگیره و احساس کنه که این مشاور اونقدر بی‌غم و غصه هست که این طور به این محیط پرداخته، و نه اونقدر درب و داغون که حاکی از عدم مدیریت باشه."

مشارکت‌کننده شماره ۱۰: "روحیه مراکز به دو عامل بستگی داره؛.. دوم همون بحث چیدمان وسایل هست. من فکر می‌کنم مراکز مشاوره‌ای ما بایستی تا حد امکان خودشون رو از تجهیزات اداری دور نگه دارن. اون چیزی که راحتی، مثلاً یک کاناپه راحت، یه میز و صندلی راحت. هر چقدر فضا خودمونی‌تر باشه و راحت‌تر باشه افراد احساس صمیمیت بیشتری می‌کنن، معذب نیستن، احساس نمیکنن که اومده یکی از مراحل کار اداریش رو انجام بده."

بحث و نتیجه‌گیری

خانواده عامل همبستگی و شرط تعادل اجتماعی و رکن اصلی جامعه و موثرترین عامل انتقال فرهنگ است و طلاق مهم‌ترین عامل از هم‌گسیختگی خانواده است (ایمان‌زاده، محب، عبدی و همکاران، ۱۳۹۸). هدف این پژوهش، مشخص کردن ویژگی‌ها و فرایندهای مشاوره‌ای اثربخش برکاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده در زوج‌های متقاضی طلاق ارجاعی از سیستم قضایی بود. یافته‌ها شامل ۶ مضمون اصلی اهداف پیگیری شده جهت کاهش اختلافات خانوادگی و

تحکیم خانواده، ویژگی‌های مشاور، اقدامات تسهیل‌گر و پیش‌برنده مشاوره در کنار دادگاه، شکست مقاومت در مراجعین کنار دادگاه، مداخلات دستیابی به تغییر در جهت کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده و ویژگی‌های فضای مشاوره جهت افزایش اثربخشی مشاوره‌های کنار دادگاه بود و این مضامین اصلی شامل ۳۳ مضمون فرعی بودند.

از مضامین فرعی اهداف پیگیری شده جهت کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده می‌توان به کمک به تصمیم‌گیری شفاف اشاره کرد. رهایی زوج‌ها از دوسوگرایی‌ها و تردیدهایی که گاه سال‌های طولانی، زوج‌ها را روی یک پُل میان رفتن یا ماندن نگه داشته است، دورکردن زوج‌ها از تصمیم‌های هیجان‌زده، کمک به تصمیم‌گیری آگاهانه و همراه با شناخت نسبت به جنبه‌ها و پیامدهای تصمیم، و حرکت دادن زوج‌ها به سمت زوج‌درمانی، کدهای اولیه و مسیرهایی بودند که برای دستیابی به هدف تصمیم‌گیری شفاف، مدنظر مشاوران بود. دوهرتی و هریس^۱ (۲۰۱۷)، لواف پورنوری، گودینی، مقدسیان و همکاران، (۱۳۹۸) در پژوهشی همسو، اعلام کردند که هدف از فرایند مشاوره کوتاه‌مدت در کنار دادگاه با زوج‌های متقاضی طلاق، دستیابی به شفافیت و اعتماد بیشتر در تصمیم‌گیری درباره مسیر ازدواج، براساس درک آنچه برای رابطه اتفاق افتاده است و فهم نقش هر همسر در مشکلات است. در این مرحله حل مشکلات ازدواج و بهبود فوری رابطه مدنظر نیست. همچنین نتایج پژوهش امرسون، هریس و احمد^۲ (۲۰۲۱) نشان داد مشاوره پیش از طلاق به روش‌هایی از دوسوگرایی در تصمیم به جدایی، منجر به همکاری بیشتر والدین پس از طلاق شد.

از دیگر مضامین فرعی این مضمون می‌توان به اهداف عاطفی شامل آرام‌سازی زوج‌ها در فرایند رسیدگی به دعوای طلاق در مراکز مشاوره و در فضای دادگاه، تسهیل تخلیه هیجانی و کاهش اضطراب و مدیریت بحران در مورد زوج‌های خشمگین یا دارای

1. Doherty, & Harise

2. Emerson, Harris, & Ahmed

هیجانان منفی شدید بود. پژوهش دوگال و همکاران (۲۰۱۸)، همسو با یافته‌های پژوهش حاضر، دستیابی به آشتی و مصالحه و اهداف عاطفی همچون کاهش استرس‌های هیجانی، تسهیل تخلیه هیجانی، حمایت عاطفی و کاهش تنفر بین زوج‌ها، حل دادخواست‌های چندگانه و تسهیل تفکر سازنده و منطقی را در اهداف مشاوران ازدواج دادگاه‌های خانواده گزارش کرده‌بودند.

از مضامین اصلی به دست آمده این پژوهش می‌توان به ویژگی‌های مشاور اشاره کرد. این مضمون اصلی از دو مضمون فرعی شامل ویژگی‌های حرفه‌ای مشاوران و ویژگی‌های شخصی مشاوران استخراج شده است و به ویژگی‌هایی اشاره می‌کنند که برخورداری از آن‌ها برای اثربخشی فعالیت مشاوره که در بافت مشاوره‌های کنرادادگاه خانواده خدمت می‌کند، اهمیت ویژه‌ای دارد. بنابر اظهارات مشارکت‌کنندگان، نقش این ویژگی‌ها در اثربخش شدن این مشاوره‌ها، بسیار پررنگ‌تر از مشاوره با زوج‌ها با مراجعه آزاد است. نخستین ویژگی، مستقل بودن در حوزه اداری و حرفه‌ای بود که به قرارگرفتن مشاور در جایگاه یک مشاور قابل اعتماد و رعایت رازداری و جداکردن نقش مشاور از نقش کارشناس دادگاه توجه داشت که شرط ضروری برای تسهیل خودافشایی مراجع است. اگرچه رازداری در هر مشاوره‌ای اهمیت دارد، اما از آنجا که منبع ارجاع این مشاوره‌ها سیستم قضایی است و یکی از وظایف این مراکز، اجرای خواسته‌های دادگاه در مهلت مقرر و اعلام نظر کارشناسی مکتوب به دادگاه در صورت عدم حصول سازش است، بر نگاه مراجعین به خودافشایی نزد این مشاوران اثر می‌گذارد. لذا توجه و تأکید به حدود رازداری در اجرای وظایف قانونی و حفظ استقلال در حوزه اداری و حرفه‌ای، اهمیت برجسته‌ای پیدا می‌کند. پژوهش دوگال و همکاران (۲۰۱۸) با این یافته همسو است. مستقل بودن از مراجع و قرارنگرفتن تحت تأثیر محتواهایی که او با خود به جلسه مشاوره می‌آورد، خنثی نبودن نسبت به حفظ ازدواج به گونه‌ای که تصور بی‌ارزش بودن حفظ ازدواج به مراجع القا نشود، داشتن حضوری فراتر از چارچوب تکالیف مقرر و

گرایش به امورخیرانه در ارتباط با مراجعینی که به لحاظ اقتصادی، توان تأمین هزینه‌های مشاوره را ندارند، ویژگی‌هایی بودند که از سوی مشارکت‌کنندگان مطرح شده‌اند. سومین مضمون اصلی از یافته‌های مرتبط با اقدامات مشارکت‌کنندگان در جهت تسهیل‌گری و پیش‌بردن جلسات مشاوره کناردادگاه شناسایی شد. این اقدامات در حکم ریل‌گذاری برای اثربخشی مشاوره هستند. اسپرنکل، لیبو و دیویس^۱ (۲۰۰۹)، دلیر و رسانه، (۱۳۹۵) بیان می‌کنند که شایستگی درمانگر از طریق معرفی الگوی او درباره مشکلات مراجعین و رساندن مراجع به این باور که الگوی درمانی با مشکلات مراجع تناسب دارد و درمانگر قبلاً با مشکلات مشابهی روبرو شده‌است و می‌تواند با درنظر گرفتن تمامی جوانب، راه حل قابل اطمینانی برای خروج از مشکلات ارائه کند، برای مراجع شکل می‌گیرد و او را با فرایند مشاوره همراه می‌کند. همزمان شدن با مراجع از جهت تناسب گفتگو با سطح درک و معلومات او، اعتقادات و باورها و ویژگی‌های فرهنگی او، حفظ بی‌طرفی نسبت به مراجعینی که با ارجاع اجباری از سوی دادگاه و با پیش‌فرض قضاوت شدن وارد فرایند مشاوره شده‌اند، ممانعت از پرونده‌سازی و مقصرپنداری درمورد زوج‌های متقاضی طلاق که غالباً حساس و درمانده شده‌اند همگی نکاتی بودند که مشارکت‌کنندگان، رعایت آن‌ها را برای برقرارکردن ارتباط مشاوره‌ای اثربخش با زوج‌های ارجاعی دادگاه ضروری اعلام کردند. در رویکردهای عوامل مشترک درمان، مفهوم‌سازی مشاور از ماهیت مشکل مراجع باید در حد توان مراجع باشد و برای او قابل قبول باشد تا هماهنگی مشاور با مراجع که از مهم‌ترین ویژگی‌های اثربخشی در رویکرد عوامل مشترک درمان است محقق گردد (اسپرنکل و همکاران، ۲۰۰۹، دلیر و رسانه، ۱۳۹۵). نعمه، رحمت‌اله، یاکین و همکاران^۲ (۲۰۲۴) نیز همسو با پژوهش حاضر دریافتند که مقصر ندانستن یک طرف رابطه و ایجاد رابطه برابری طلبانه می‌تواند نرخ طلاق در دادگاه‌های مذهبی را کاهش دهد.

1. Sperncel, Libo, & Davis

2. Na'mah., Rachmatullah., Yaqin & et al

مضمون اصلی چهارم، شکست مقاومت در مراجعین مراکز مشاوره کناردادگاه است. مداخلات لازم برای شکستن مقاومت زوج‌های متقاضی طلاق، از چهار مضمون فرعی شامل برداشتن فشار از مراجع، ترغیب مراجع به همراهی با فرایند مشاوره، مواجهه دادن او با پیامدها، و رفع بدبینی مراجع به مشاوره کناردادگاه به دست آمد. نتایج حاصل از پژوهش مشخص نمود که اگرچه هدف اولیه در فرایند مشاوره به زوج‌های ارجاعی از دادگاه، سازش یافتگی است، اما مشاور نباید به هیچ‌عنوان اصراری بر سازش داشته باشد؛ بلکه باید به زوج‌ها یادآور شد که در تصمیم‌گیری نسبت به سرنوشت رابطه خود، دارای آزادی و اختیار هستند و مشاور، تنها به آن‌ها کمک می‌کند ضمن بررسی تصمیم خود، آن‌را به بهترین شکل و با کمترین آسیب انجام دهند. اشاره به امکان بازگشت به گزینه طلاق در هر زمانی که زوج‌ها بخواهند، سازش نمودن و همدلی کردن با مقاومت مراجع و پرهیز از برخورد مستقیم با مقاومت، به کاربردن فنون اضدادی به منظور پنهان صحبت کردن و دور زدن مقاومت و پرداختن به اطلاعات خنثی همچون اطلاعات دموگرافیک یا گفتگو در مورد مسائل روزمره در جلسه اول از دیگر مداخلات شناسایی شده در اینجا هستند.

روشن نمودن جوانب مختلف تصمیم زوج‌ها به طلاق از جمله مضامین فرعی مضمون مداخلات دستیابی به تغییر در جهت کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده بود. اقداماتی که مشارکت‌کنندگان در پژوهش، برای تحقق این امر گزارش دادند شامل بررسی منابع حمایتی اقتصادی، اجتماعی، عاطفی و جنسی برای زوجه، بررسی سود و زیان طلاق برای طرفین، و به تصویرکشیدن وضعیت فرد بعد از طلاق براساس منابع و امکانات موجود او بود. این اقدامات می‌تواند نگاه واقع‌بینانه‌تری به زوج‌ها بدهد تا با دانستن چالش‌ها و دشواری‌های مسیر پیش‌روی طلاق و مقایسه آن با دشواری اصلاح رابطه کنونی، بتوانند تصمیم سنجیده‌تری در جهت مصالحه و یا طلاق سالم با حداقل خودسرزنش‌گری داشته باشند. ایجاد فضای امیدواری و کاهش

درماندگی نیز از دیگر مضامین فرعی این مضمون می‌باشد. با حذف رفتارهای مخرب، مشاور شرایطی را ایجاد می‌کند که ماندن در رابطه برای طرفین، با آزرده‌گی کمتری همراه شود و راه برای افزایش جذابیت‌های درونی رابطه باز شود. براساس یافته پژوهش، تکلیف انجام رفتارهای سازنده به همسر، اولاً در جلسه فردی به او داده می‌شود؛ و ثانیاً این تکلیف، متفاوت از آموزش کلی مهارت‌های ارتباطی به زوج‌های ناامید و درمانده است. چراکه آموزش مهارت‌های ارتباطی، در زمره اقدامات ارتقابخشی به رابطه هستند؛ درحالی‌که یک زوج درمانده و گرفتار در الگوهای تعاملی معیوب، رابطه بی‌ثباتی دارند که هرگونه دیوارچینی بر روی این پایه لرزان، به لرزان‌تر شدن بنا و درمانده‌تر شدن زوج‌ها می‌انجامد.

از دیگر مضامین فرعی مداخلات دستیابی به تغییر در جهت کاهش اختلافات خانوادگی و تحکیم خانواده، توجه دادن به سهم فرد و تغییر نوع نگاه به همسر بود. همسو با این یافته رحیمی، زاده‌محمدی و نصیری‌هانیس (۱۳۹۷) در بررسی تاثیر روان‌شناسی وحدت مدار بر رضایت زناشویی دریافتند دستیابی زوج‌ها به ادراکی متعالی و فراتر از خودبینی‌های شخصی به هریک از زوج‌ها کمک می‌کند در رابطه با همسرشان مسائل را با دید کل‌نگر و گسترده حل کنند و به سطح بالاتری از انعطاف در تحمل مشکلات دست یابند. اسمعیلی، شاداب‌مهر و دهدست (۱۴۰۲) نیز نگاه سهم‌گیرانه و غفلت از نقش خود در وضعیت و سبک زندگی را منشاء احساس درماندگی و بازماندن از عملکرد یکپارچه، سازگار و هماهنگ با خودگسترش یافته اعلام کردند.

مضمون به دست آمده آخر شامل ویژگی‌های مکان مشاوره بود. یافته‌های پژوهش نشان داد می‌توان از فضای فیزیکی مشاوره در جهت یاری گرفتن در تشخیص و ارزیابی و فرضیه‌سازی مشاور در مورد مساله مراجع و برای رساندن احساس همدلی به مراجعین، از طریق یک چیدمان ساده و مرتب که بتواند در ایجاد فضای همدلی بین مشاور و مراجع تاثیرگذار باشد کمک گرفت. عامل بسیار مهم دیگر، نیروی انسانی حاضر در مراکز

مشاوره هستند که می‌توانند با رفتار و نوع پذیرش خود نسبت به مراجعین، از اولین برخورد آن‌ها با مرکز مشاوره تا زمان پایان جلسات، علاوه بر برقراری فضای آرامش در ایشان، احساس همدلی و اعتماد را نیز به مراجعین منتقل کنند. مکان مشاوره می‌تواند در آرامش بخشیدن به مراجعین پرهیجان و آشفته‌ای که برای ثبت شکست بزرگ خود در مسیر تحقق رویاهای زندگی زوجی اقدام کرده‌اند، کمک بنماید. ویژگی‌های امنیتی بخش مکان مشاوره ارتباط زیادی با برقراری اعتماد در رابطه مشاوره‌ای، دادن فضای مناسب خودافشایی به مراجع و تأمین اصل رازداری دارد.

باتوجه به اینکه روش این پژوهش کیفی بود، یافته‌های آن با محدودیت تعمیم‌پذیری روبه‌رو است. از آنجاکه ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده، ممکن است اطلاعات کسب‌شده با استفاده از این ابزار توصیف دقیقی از واقعیت را ارائه نکند. لذا توجه به این نکته در تفسیر نتایج ضرورت دارد. همچنین به خاطر شرایط قرنطینه موجود ناشی از کرونا در زمان انجام پژوهش تمامی مصاحبه‌ها به صورت غیرحضوری انجام شد.

جهت پیشگیری از گسترش اختلافات پیشنهاد می‌شود فرایند مشاوره اجباری کناردادگاه‌های خانواده، از زمان طرح اولین دعوای زوج و به صدا درآمدن اولین زنگ هشدار و قبل از رسیدن به مرحله دادخواست طلاق آغاز شود. همچنین به منظور تغییر پیشگیری از نوع سوم به پیشگیری‌های نوع یک و دو، پیشنهاد می‌شود طرح‌های مشاوره موازی با مشاوره‌های پیش از طلاق، همچون مشاوره‌های پیش از ازدواج نیز در دستور کار مشاوران قوه قضائیه قرار بگیرد.

ملاحظات اخلاقی پژوهش: تمامی مشارکت‌کنندگان برای شرکت در این پژوهش رضایت شفاهی خود را اعلام نمودند و به آن‌ها در مورد محرمانگی اطلاعات اطمینان داده شد.

سهم نویسندگان: نویسنده مسئول تمامی مراحل فرایند پژوهش را مدیریت نموده و

مسئول نگارش مقاله است.

حمایت مالی: این پژوهش حمایت مالی از شخص یا سازمانی دریافت نکرده است.
تعارض منافع: یافته‌های این مطالعه هیچ گونه تضاد با منافع شخصی یا سازمانی ندارد.

قدردانی: از تمامی مشارکت‌کنندگان در پژوهش کمال تشکر را داریم.

منابع

- اسپرنکل، داگلاس؛ لیبو، جی؛ دیویس، شون دی (۲۰۰۹). عوامل مشترک در خانواده‌درمانی و زوج‌درمانی: اساس فراموش شده‌ی درمان‌های مؤثر. ترجمه مجتبی دلیر و فرزانه رسانه (۱۳۹۵)، تهران: انتشارات ارجمند.
- اسمعیلی، معصومه؛ شاداب مهر، فهیمه؛ دهدست، کوثر (۱۴۰۲). تدوین و بررسی برخی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه سبک زندگی سهم‌گذارانه. پژوهش‌های مشاوره، ۲۲ (۸۶): ۵۶-۸۷.
- <https://doi.org/10.18502/qjcr.v22i86.13548>
- ایمان‌زاده، وحیده؛ محب، نعیمه؛ عبدی، رضا؛ هنرمندعظیمی، مرتضی (۱۳۹۸). شناسایی عوامل مؤثر بر طلاق و ارائه مدلی برای پیش‌بینی طلاق با استفاده از تحلیل شبکه‌عصبی. پژوهش‌های نوین روان‌شناختی، ۱۴ (۵۶): ۴۶-۲۴.
- بانکی‌پورفرد، امیرحسین (۱۳۹۷). نقش و رسالت زن (۳): زن و خانواده: گزیده بیانات حضرت آیت‌ا.. العظمی سید علی خامنه‌ای. تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
- اکبری، زهرا؛ شریعتمدار، آسیه؛ فرحبخش، کیومرث؛ نظری، علی محمد (۱۴۰۱). طراحی مدل صلاحیت‌های حرفه‌ای مشاوران طلاق مراکز مداخله‌در بحران. فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی ۱۳ (۴۹): ۳۱-۷۶.
- [Doi: 10.22054/qccpc.2021.62949.2770](https://doi.org/10.22054/qccpc.2021.62949.2770)
- باغبان‌شمیرانی، حیدر (۱۴۰۲). بررسی میزان تأثیر مشاوره‌های کلینیکی و مددکاری در قبل از طلاق در محاکم خانواده مشهد مقدس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق خصوصی، موسسه آموزش عالی حکیم نظامی قوچان.
- باقری، زیبا؛ اله‌یاری، طلعت؛ فاتحی، ابوالقاسم (۱۳۹۹). اثربخشی الگوی مداخله مددکاری اجتماعی در طلاق بر افزایش رضایت زناشویی، سازگاری و کاهش پیگیری طلاق در زوج‌های متقاضی طلاق توافقی. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۷ (۲۶): ۱-۵۱.
- [Doi: 10.22054/rjsw.2022.61633.506](https://doi.org/10.22054/rjsw.2022.61633.506)
- بیگدلی، الیاس؛ فرحبخش، کیومرث؛ سلیمی‌بجستانی، حسین؛ معتمدی، عبدالله؛ الهی، طاهره (۱۳۹۹). فراهم‌آوری و ارزیابی اثربخشی دستنامه توانگرسازی مشاورین طلاق بر پایه آسیب‌شناسی مشاوره‌های طلاق در سازش درخواست‌کنندگان طلاق. مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۱۰ (۱): ۲۳۷-۲۷۹.
- [Doi: 10.22034/FCP.2020.61747](https://doi.org/10.22034/FCP.2020.61747)

حسن‌زاده، صالح (۱۳۹۳). عوامل تحکیم خانواده در فرهنگ اسلامی. پژوهشنامه معارف قرآنی، ۱۵(۴)، ۴۵-۶۸.

[Doi: 10.22054/RJQK.2015.1030](https://doi.org/10.22054/RJQK.2015.1030)

حسینی بهشتی، نرجس‌السادات؛ فرحبخش، کیومرث؛ فاتحی‌زاده، مریم‌السادات (۱۳۹۱). بررسی و مقایسه میزان بکارگیری آموزه‌های اسلامی خانواده‌محور در خانواده سالم و آشفته. روان‌شناسی و دین، ۱۵(۱)، ۶۱-۶۷.

<https://lib.eshia.ir/10248/17/3>

خاکی، احمد؛ فرحبخش، کیومرث؛ معتمدی، عبدالله؛ اسمعیلی، معصومه؛ سلیمی بجستانی، حسین (۱۳۹۶). تدوین مدل آموزش زوج‌درمانی بوم‌شناختی چندبعدی به مشاوران مراکز مداخله‌دربحران سازمان بهزیستی (مطالعه کیفی با تمرکز بر کاهش میل به طلاق و تعارضات زناشویی). فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۳۰(۸)، ۵۶-۲۵.

<https://doi.org/10.22054/qccpc.2017.21328.1504>

دوهرتی، ویلیام جوزف؛ هریس، استیون میخائیل (۲۰۱۷). مشاوره بهگزینی. ترجمه فرشاد لوف پورنوری، علی‌اکبر گودینی، محمدرضا مقدسیان و فاطمه امیری (۱۳۹۸)، تهران: نشر علم.

رحیمی، زکریا؛ زاده‌محمدی، علی؛ نصیری‌هانیس، غفار (۱۳۹۷). تأثیر مشاوره گروهی مبتنی بر روان‌شناسی وحدت‌مدار بر رضایت زناشویی و بهزیستی روان‌شناختی زوج‌ها. مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۱۸(۱)، ۱۰۴-۸۵.

[Doi: 10.22034/fcp.2018.60858](https://doi.org/10.22034/fcp.2018.60858)

روشنی، شهره؛ تافته، مریم؛ خسروی، زهره (۱۳۹۸). فراتحلیل پژوهش‌های طلاق در ایران در دو دهه اخیر (۱۳۷۷-۱۳۹۷) و ارائه راهکارهای کاهش طلاق و پیامدهای منفی آن برای زنان و فرزندان. مجله علمی-پژوهشی زن

در توسعه و سیاست، ۱۷(۴)، ۶۵۳-۶۷۴. [Doi: 10.22059/JWDP.2020.287279.1007699](https://doi.org/10.22059/JWDP.2020.287279.1007699)

زارع، رحمان؛ محمدزاده، کمال (۱۳۹۸). نقش واسطه‌ای مسئولیت‌پذیری در رابطه با عملکرد خانواده و خودکارآمدی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت. زن و جامعه، ۳۰(۳)، ۱۲۷-۱۴۴.

[Dio: 20.1001.1.20088566.1398.10.39.9.2](https://doi.org/10.1001.1.20088566.1398.10.39.9.2)

صالح‌زاده، مریم؛ فلاحی، معصومه؛ رحیمی، مهدی (۱۳۹۵). نقش عملکرد خانواده، دلبستگی به همسالان و عملکرد تحصیلی در پیش‌بینی شادکامی دختران نوجوان. پژوهش‌نامه روان‌شناسی مثبت، ۲(۴)، ۶۴-۷۸.

[Doi: 10.22108/PPLS.2017.21732](https://doi.org/10.22108/PPLS.2017.21732)

عسکری، بهنام؛ قره‌داغی، علی؛ شیرزادی، شاداب (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی شناخت‌درمانی گروهی بر مبنای الگوی مایکل فری بر کاهش تعارضات زناشویی زوج‌های مراجعه‌کننده به مرکز مشاوره و بهداشت روان دانشگاه علامه طباطبایی. تحقیقات مدیریت آموزشی، ۲۳، ۱۴۹-۱۶۷.

علیمردانی، صدیقه؛ باغبان، ایران؛ فاتحی‌زاده، مریم‌السادات؛ جلالی، محمود (۱۳۸۹). مقایسه اثربخشی فرآیند داوری و مشاوره خانواده بر کاهش تعارضات زوجین مراجعه‌کننده به دادگاه خانواده شهر اصفهان.

جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۱(۲)، ۱۶۸-۱۳۷. [Doi: 20.1001.1.20085745.1389.21.2.8.9](https://doi.org/10.1001.1.20085745.1389.21.2.8.9)

فرازی، زهرا؛ نامنی، ابراهیم؛ نجات، حمید؛ صفاریان، محمدرضا (۱۴۰۱). تعیین اثربخشی ترکیب دو روش خانواده‌درمانی بافت‌نگر و ساختاری بر همبستگی و راهبردهای مقابله‌ای زوج‌های دارای نارضایتی

زناشویی. پژوهش‌های مشاوره، ۲۱(۸۲): ۸۲-۱۱۳. <https://doi.org/10.18502/qjcr.v22i82.10112>

فرحبخش، کیومرث؛ خاکی، احمد؛ معتمدی، عبدالله (۱۳۹۶). اثربخشی مداخله مبتنی بر مدل بوم‌شناختی در کاهش میل به طلاق و تعارض زناشویی. پژوهش‌های مشاوره ۶۲: ۱۲۶-۱۳۹.

<http://irancounseling.ir/journal/article-1-543-en.html>

قاسمی ارگنه، حامد؛ اعتمادی، عدرا؛ فاتحی‌زاده، مریم (۱۴۰۱). طراحی و اعتباریابی الگوی آموزشی پیشگیری از انتقال بین‌نسلی طلاق و بررسی اثربخشی آن بر دلزدگی و انتظارات زناشویی. پژوهش‌های مشاوره. ۲۱ (۸۴): ۶۲-۹۷.
Doi: 10.18502/qjcr.v21i84.12104

لانگ، لین؛ یانگ، مارک (۲۰۰۷). مشاوره و درمان مسائل زن و شوهری (ویرایش دوم). ترجمه علی محمدنظری، جواد خدادادی، مسعود اسدی، کبری ناموران و حسین صاحب‌دل (۱۳۹۸)، تهران: انتشارات آوای نور.
مجرد، آرزو؛ قمری‌گیوی، حسین؛ کیانی، احمدرضا (۱۳۹۸). اثربخشی مشاوره راه‌حل‌محور بر بخشش و دلزدگی زناشویی در زنان ناسازگار. پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده، ۷(۱۶): ۹-۲۶.

Doi: 20.1001.1.25386190.1398.7.3.1.3

محمدتقی‌زاده، مهدیه (۱۳۹۹). تجربه مشاوره اجباری بین متقاضیان طلاق توافقی در شهر تهران. پژوهش‌نامه زنان، ۱۱(۳۱): ۸۳-۱۱۲.
Doi: 10.30465/WS.2020.5103

محمدی تیله‌نویی، سمیه؛ رحمانی، محمدعلی؛ قربان‌شیرودی، شهره (۱۴۰۲). تاثیر زوج‌درمانی تلفیقی مبتنی بر پذیرش و تعهد و طرح‌واره‌درمانی بر ارزش‌ها و پذیرش روان‌شناختی در زوج‌های متقاضی طلاق. پژوهش‌های مشاوره. ۲۲(۸۵): ۲۱۱-۱۹۲.
<http://dx.doi.org/10.18502/qjcr.v22i85.12540>

مرادفرم‌موخر، آفرین؛ افلاکی‌فرد، حسین (۱۳۹۵). رابطه عملکرد خانواده با استرس و سلامت روان و عزت‌نفس در دانش‌آموزان دختر شهر سپیدان. مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۱(۴): ۲۵-۱۲.

<https://irjournals.ir/journals/06-Psychology/v2-i4-1-winter95/paper2.pdf>

هیلی، جی (۱۹۶۳). روان‌درمانی خانواده. ترجمه باقر ثنایی (۱۳۹۸). تهران: انتشارات امیرکبیر.
ولفل، الیزابت رینلدز؛ پاترسون، لوئیس‌ای (۲۰۰۵). فنون و فرایندهای مشاوره رویکرد یکپارچه چندنظریه‌ای. ترجمه علی‌اکبر سلیمانیان و محمدعلی نظری (۱۳۹۸). تهران: نشرعلم.

یوسفی، ناصر؛ کیانی، محمدعلی (۱۳۹۱). تأثیر گشتالت‌درمانگری و معنادارمانگری بر کاهش میل به طلاق مردان متقاضی مشاوره. مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۷(۱): ۱۵۰-۱۵۸.

<https://lib.wrc.ir/scholar/view/1/16439>

یوسفی، ناصر؛ کریمی‌پور، بنت‌الهدی؛ عزیزی، آرمان (۱۳۹۶). مقایسه اثربخشی دو رویکرد مشاوره‌گروهی مبتنی بر پذیرش و تعهد و مشاوره‌گروهی راه‌حل‌مدار بر عملکرد خانواده‌های در آستانه طلاق. مطالعات روان‌شناختی، ۱۳(۳): ۹۵-۱۱۰.
Doi: 10.22051/2017.13474.1319

Ede, M. O., & Okeke, C. I. (2024). Testing the impacts of rational-emotive couple intervention in a sample of parents seeking divorce. *Psychological Reports, 127*(4), 1652-1677.
DOI:10.1177/00332941221139994

- Emeng, G.I., & Eteng, N.G. (2022). Divorce: An Unending Phenomenon in Human Society. *HUMAN: South Asian Journal of Social Studies*, 20(2), 218-232.
[DOI: 10.26858/human.v2i2.42749](https://doi.org/10.26858/human.v2i2.42749)
- Emerson, A.J., Harris, S.M. & Ahmed, F.A. (2021). The impact of discernment counseling on individuals who decide to divorce: experiences of post-divorce communication and coparenting. *J Marital Fam Ther*, 47(1):36-51.
[Doi: 10.1111/jmft.12463](https://doi.org/10.1111/jmft.12463)
- Guba, E.G., & Lincoln, Y.S. (1989), *Fourth generation evaluation*, New York, NY: Sage Publications.
- Duggal, C., Sriram, S., & Jain, K. (2018). Marriage Counsellors' Reflections on the Counselling Process in Family Courts in India. *Psychological Studies*, 63, 365-375.
[DOI:10.1007/s12646-018-0460-z](https://doi.org/10.1007/s12646-018-0460-z)
- Na'mah, U., Rachmatullah, M.A., Yaqin, H., & Qamaria, R.S., (2024). Reducing the Divorce Rate in the Religious Courts Through Cultivating Egalitarian Relationships, *Khazanah Hukum*, 6(1): 81-97
- Ngambi, S. N., Ndhlovu, D., & Changala, M. (2023). Popular literature on post-divorce traumatic experiences. *Int J Soc Sci Humanit Manag Res*, 2(4), 212-7.
[DOI:10.58806/ijsshmr.2023.v2i4n03](https://doi.org/10.58806/ijsshmr.2023.v2i4n03)
- Schmidt, C.D., & Grigg, J. (2024). Counseling High Conflict: Navigating the Complexities of High Conflict Divorce. *The Family Journal*, 32(1), 71-80.
[DOI:10.1177/10664807231173689](https://doi.org/10.1177/10664807231173689)
- Van Manen, M. (2006). Writing qualitatively, or the demands of writing. *Qualitative health research*, 16(5), 713-722. <https://doi.org/10.1177/1049732306286911>
- Walsh, PE. (2000). *family functioning among separated and divorced families*. Virginia Commonwealth University.

